РЕЗЮМЕТА

на научните трудове, публикувани след защитата на докторската дисертация на старши преподавател д-р Диана Анчева Божанова за участие в конкурс, обявен със заповед рег.№ на ректор АМВР за заемане на академична длъжност „доцент“ от област на висше образование 3. „ Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.2 „Психология“ по учебните дисциплини „ Психология на тероризма и воденето на преговори“, „ Бизнес (делови) преговори“, „Психология на управлението“ , „Психология“, „Психология на ОИД“, „Психологично интервю, разпит, самопризнание“, катедра „Психология и управление на полицията“ във факултет „Полиция“ при Академия на МВР

1. **Вербални индикатори за лъжа**

(монография)

В съвременното ни общество лъжата се превърна в повсеместно явление и малко хора се замислят, че подобно поведение е в противовес на това човек да бъде почтен и достоен – едни от основните човешки ценности. Лъжата е интересен феномен, тъй като повечето от хората държат на това да бъдат възприемани като честни и искрени в отношенията си, а на практика лъжата съществува и се използва от най-ранна детска възраст.

Когато става въпрос за детекция на лъжата в научното и публично пространство обикновено се разбира „детектор на лъжата“ или апаратното изследване чрез полиграф. Настоящият труд има претенции да представи безинструменталните способи за детекция на лъжата, тоест човешките умения за установяване дали говорещият казва истината или разказва лъжлива история, изхождайки от презумпцията, че лъжата, в нейната същност, като напълно умишлено представяне на измислена, несъществуваща версия на случилото се, посредством трите комуникационни канала – вербален, невербален и паравербален, е изцяло продукт на човешкото взаимодействие и комуникация.

Трудът предлага насоки, които биха подпомогнали специално полицейските служители в опитите им да разобличават лъжата, с която те се сблъскват ежедневно в своята професионална дейност. Монографията е изключително с практически характер. Тя е предназначена за различните групи полицейски служители – патрулни и разследващи полицаи,

оперативни работници, но и за всеки човек, който държи да е наясно дали опонентът му говори истината или се опитва да го излъже.

Предмет на изследването е систематизиране на основни вербални индикатори, появяващи се в речта на изричащите лъжа.

Монографията се състои се от четири глави.

Първа глава представя същността на лъжата, правейки кратък исторически преглед на проучванията по темата от древни времена до днес. Направено е и кратко обобщение на най-известните дефиниции на лъжата. Втора глава разглежда възможностите за детекция на лъжата на базата на различни индикатори, които могат да бъдат регистрирани в процеса на комуникация, чрез специфичните характеристики на вербалния, невербален и паравербален канал за осъществяването й. В трета глава са систематизирани основни вербални индикатори, появяващи се в речта на хората с измамно поведение. Четвърта глава дава насоки по отношение на тактиките, които могат да бъдат използвани от полицейските служители в хода на разпит и оперативна беседа, с чиято помощ биха успели да разобличат представена лъжлива версия за разследвано престъпление или деяние.

За изготвяне на монографичното изследване бяха използвани следните *методи за събиране на информация*:

- Документален метод за набиране на качествени и количествени данни от литература и интернет публикации за провеждани изследвания в областта на безинструменталната детекция на лъжата, свързани с предмета на изследване;

- Сравнителен анализ на мнения и изследвания на лъжата;

- Контролирано наблюдение, фокусирано върху обективното регистриране на действия, реакции, жестове, мимики и изказвания в ситуация на ролева игра „Разкрий лъжата“.

На базата на обобщение на най-известните съвременни изследвания в областта на безинструменталната детекция на лъжата, съпоставени с резултатите от провеждани семинарни занятия с курсанти от АМВР бяха изведени и систематизирани най-често срещаните вербални индикатори, появяващи се в речта на човек, изричащ лъжа. Тяхното регистриране и подробно разясняване на информацията, свързана с тях в хода на провеждания разпит или оперативна беседа увеличава шансовете за

разкриване на истината по отношение на разследвано престъпление или деяние.

Монографията е с обем от 113 машинописни страници. Издадена е от „Авангард Прима“, София, 2026г., ISBN 978-619-279-257-2

2. **Преговори при заложнически кризи**

(монография)

Актуалността на темата е безспорна, тъй като заложнически кризи продължават да се появяват във всяка точка на света, включително и в нашата страна и подготовката на професионални преговарящи, които да успяват да постигнат мирен изход от подобни кризи, запазвайки живота на заложниците, е важно условие за успешното им разрешаване. Актуалността на настоящия труд се определя и от реалното отсъствие в българската криминална психология на изследвания, посветени на заложнически кризи.

Предмет на изследването е проучване възможностите на преговорите като тактика, подпомагаща полицейските действия за успешно разрешаване на заложнически кризи.

Състои се от три глави.

Първа глава представя същността на кризите, както и различни признаци, по които те биват класифицирани. Всичко това е съотнесено с работата на полицейските служители, предвид факта, че овладяването и управлението на по-голяма част от кризите, предизвикани от човешка дейност, са задача на полицията. Специално внимание е отделено на заложническите кризи, чието разрешаване е изцяло задължение на полицията. Втора глава се фокусира върху преговорите като метод, който успешно се използва в полицейската практика, като са представени всички елементи на една заложническа криза – основни принципи за водене на преговори, състав и дейност на екипа за водене на преговори, същностни характеристики на заложници и похитители, „Стокхолмски синдром“, подготовката за преговори като важен предварителен етап. Трета глава описва подробно етапите, през които преминава всяка криза с взети заложници.

За изготвяне на монографичното изследване бяха използвани следните *методи за събиране на информация:*

- Документален метод за набиране на емпирична информация от литература и интернет сайтове, свързани с предмета на изследване;
- Сравнителен анализ на случаи от практиката и мнения;
- Наблюдение чрез лично участие.

При обработката и анализа на събраните данни се осъществи преходът от цялостната информация към конкретната, с която тя стана пригодна за научен анализ, обобщение и използване. Извеждането на фундаментални принципи за постигане на приемливи договорености с конкретни правонарушители, на основни техники за въздействие върху тях и възможности за промяна на поведението им в ситуацията биха били от голяма полза за всички, пряко свързани с дейностите на терен по овладяване на инциденти с вземане на заложници.

Монографията е с обем от 116 машинописни страници. Издадена е от Академия на МВР, София, 2026г., ISBN 978-954-348-257-3

3. ЛИЧНОСТТА НА ТЕРОРИСТА (статия)

В съвременното ни общество теророът и тероризмът достигат нови нива на проявление. Повсеместни терористични нападения, извършени в различни точки на света, имат сериозни последствия както върху глобалната сигурност и стабилност, така и върху нормалното психично функциониране не само на хората, преживели непосредствената терористична атака, а благодарение на широкото медийно отразяване, и върху тези, живеещи на хиляди километри от мястото на нападение. Тероризмът е феномен, свързан с насилие, страх и идеология. За да се разбере той е необходимо да се анализират не само неговите прояви, но и личността на терориста - неговата мотивация, специфични личностови характеристики и факторите, които подтикват конкретния индивид към крайни действия.

Статията анализира и синтезира личностови особености на лицата, ангажиращи се с терористична дейност – техните религиозни, политически и социални убеждения; особеностите на средата, в която са израснали и получили своето възпитание. Накратко са представени психологични теории, обясняващи включването на даден индивид в терористична дейност. Търси се наличие на единен „психологичен профил на терориста“, като са описани специфични особености на лидерите и изпълнителите в една терористична организация.

Статията е с обем 11 страници и е публикувана в Бюлетин на факултет „Полиция“ – АМВР, бр.18/2025г., от стр. 64 до стр. 71. ISSN 1312-6679 (print) ISSN 2683-0957 (online)

4. **„Синдромът бърнаут – рискове на професионалното прегаряне при служители от ПБЗН и връзката му с удовлетвореността от професионалното развитие“**
   (статия)

Високорисковата, свързана с необходимостта от вземане на спешни, отговорни решения, работа на служителите в ПБЗН оказва своето влияние върху начина на общуване и поведение на работещите в сферата на пожарната безопасност. Ежедневното разрешаване на критични ситуации, свързани с болката на пострадали в пожари, катастрофи и др., рязката смяна на ниска активност с действия, нерядко застрашаващи и физическото оцеляване, продуцира високи нива на стрес, влияещи върху психическото здраве на служителите, като едно от последствията може да е развитие на синдрома Бърнаут.

Статията разглежда характерните особености на синдрома на професионалното прегаряне (Бърнаут). Направеното изследване сред служителите от различните направления на ПБЗН, което е първото по рода си в нашата страна, показва нивото на професионално прегаряне и връзката му с удовлетвореността на служителите от професионалното им развитие.

Изследването бе проведено чрез анкетно проучване сред 396 служители на ПБЗН, групирани по направление на дейност, стаж в системата и населено място, стрес, възприемане на стрес (като рисков фактор), самооценка и стил на справяне при прегаряне в работата.

Много служители, увлечени от работата и желанието за доказване, не усещат преминаването през отделните фази на стрес и трансформирането му в професионално прегаряне. Професионалната помощ при синдром на прегаряне може да бъде осигурена чрез два вида терапии: работа със служителите, които са изправени пред рискове от синдром на прегаряне, и минимизиране на влиянието на организационния фактор. Освен това важен принцип за превенция на синдрома на прегаряне е поддържането на психо-хигиена от самия служител и използваните индивидуални стратегии за справяне със стреса.

Статията е с обем 6 страници и е публикувана в Бюлетин на факултет „Пожарна безопасност и защита на населението“ – АМВР, бр.3/2025г., от стр. 5 до стр. 10. ISSN 1318-6687 (print) ISSN 2815-2891 (online)

5. **„ Езикът на омразата – една по-различна психологична гледна точка“**
   (статия)

В съвременното общество е прието дефинирането на „*език на омразата“* като изразяване на враждебност, дискриминация, нетолерантност, насочени към хора, въз основа на определен техен групов признак – раса, етнически или национален произход, религия, пол, сексуална ориентация, увреждане и др.; малцинства, преселници и хора с имигрантски произход. С други думи спрямо инакомислещите, такива, които са с различни от нашите вярвания, идеи, чувства.

В статията „език на омразата“ се дефинира агресивният стил на комуникиране, с редки изключения, в цялото общество, утвърждаващ се като новата норма. Стил на общуване, пропит от враждебност, неуместни забележки, присмех, подигравки, ирония, цинизъм, грубост, който ежедневно се използва спрямо инакомислещите. Различността – като се започне от начинът, по който се обличат различните хора и се завърши с естетическите и културните им предпочитания, не се възприема, дори напротив, създава сериозни проблеми за адекватната адаптация и нормално функциониране в съвременното общество. Текстът е опит да бъдат открити психологическите механизми като обяснителен модел на лесната податливост и склонност все по-голяма част от хората да подражават на лошото, негативното, разрушителното; на бързото трансформиране на оценъчните стереотипи, обвързани с представите за добро и зло.

Статията е с обем 9 страници и е публикувана в Сборник с доклади от научна конференция с международно участие „Социалните промени в посткомунистическа източна Европа“, УНИБИТ, издателство „За буквите – О писменехь“, София, 2024г., от стр. 237 до стр. 245. ISBN 978-619-185-694-7